

**Prof. dr Braco Kovačević, redovni profesor, naučni savjetnik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka**

ZAŠTO LJUDI BJEŽE IZ BOSNE I HERCEGOVINE

Prema stopi nezaposlenosti Bosna i Hercegovina (BiH) se nalazi na vrhu u Evropi. Istovremeno se i broj radno sposobnog stanovništva rapidno smanjuje, jer mnogi, nezadovoljni uslovima rada i sveopštom situacijom, napuštaju BiH i odlaze u inostranstvo. Zanimljivo je, međutim, da se građani rijetko odlučuju na proteste i druge vidove borbe za bolji životni standard. Obespravljani su i ubijedeni da se demokratija, uglavnom, svodi na izbore, dok na tim istim izborima mnogi nisu u situaciji da slobodno izraze svoj politički stav. U svim navedenim razlozima se i krije razlog zbog kojeg mnogi odustaju od bilo kog vida borbe, a tu energiju radije preusmjeravaju u pronalazak načina da zauvijek napuste ove prostore. Izrazito katastrofalno demografsko stanje, male plate, nedostatak posla, siromaštvo i bijeda, nedostojan životni standard, uništena privreda, nepravda, partokratija, odlazak mladih - sve su to značajni problemi s kojima se godinama suočava Bosna i Hercegovina. Veoma su brojni razlozi odlaska. Unutrašnji faktori koji podstiču odlazak i bjekstvo iz države nazivaju se *push* faktori, a vanjski činioci koji privlače ljude da se usele u određenu zemlju su tzv. *pull* faktori. Prvi, *potisni razlozi* su: opšte društveno i političko stanje, loše ekonomske prilike u matičnoj zemlji, nezaposlenost, nemogućnost zaposlenja i rješavanja stambenog pitanja, nesigurni i nebezbedni život, nemogućnost da se radom podmire osnovne potrebe, loš socijalni status, strah zaposlenih od mogućeg gubitka posla, mobing na radnom mjestu, niske plate, visoki porezi, loš politički ambijent, nestabilna politička situacija, bahatost, primitivizam i beskrupuloznost političara, nezasluženo postojanje privilegovanih grupa i kasta, desetljetna negativna selekcija kadra, pravna nejednakost i pravna nesigurnost, cenzura i autocenzura, korupcija, organizovani kriminal, agresivni i besramni nepotizam i *crony* (rođački) kapitalizam, ogromne socijalne nejednakosti, kršenje radničkih prava i radnog zakonodavstva, otvoreno kršenje ustava,

diskriminacija, neslaganje sa dominantnim vrijednostima, nepovoljni uslovi ličnog razvoja, osjećaj lične, porodične i društvene besperspektivnosti, itd. A, sa druge strane posmatrano, postoje i *privlačni razlozi* migriranja. Oni se odnose na: bolje životne i zdravstvene uslove i veći kvalitet života, bolje ekonomske prilike u zemlji imigracije, povoljnije prilike za profesionalno napredovanje, bolje mogućnosti za školovanje djece, bolje poslovne prilike, veće i bolje mogućnosti zapošljavanja, veće zarade, sigurnost radnog mjesta i osiguranja, stabilniju životnu situaciju, povoljniju prirodnu klimu, bolje ekološke uslove života, veće mogućnosti za bogatiji kulturni i rekreativni život, veće mogućnosti za svestranije korištenje slobodnog vremena. Posebno podsticajni motivi za odlazak odnose se na besperspektivnost i nemogućnost naučnog usavršavanja, loše ekonomske uslove, lošu ekonomsku situaciju, lošu efikasnost korišćenja talenta, lošu državnu upravu, političku nestabilnost, onemogućen pristup finansijama i neefikasnost državne administracije, korumpiranu, etabliranu oligarhijsku strukturu. Tamo gdje se kriterijum za napredovanje odnosi na poslušnost, lojalnost političkoj partiji i posjedovanju partijske knjižice, a ne na stručnosti, bjekstvo iz Bosne i Hercegovine i migracije prema svijetu su sasvim razumljive pojave. Ostanak u BiH ljudi doživljavaju kao ostanak u „tamnom vilajetu“ i prostoru koji nema budućnost. Jasno je da egzistencijalni i materijalni razlozi nisu uzrok masovnog odlaska. Razlozi nisu samo materijalne, već i emotivne prirode. Beznađe i nedostatak nade su pokretački faktori masovnog iseljavanja. U tom smislu je glumac Petar Božović odlično rekao: „Nije najvažnija ekonomska kriza, navikli smo mi da živimo i sa sto dinara i sa sto hiljada, i sa suvim hljebom i mašću, znali smo i stići i uteći, i na strašnom mjestu postojati, ali su naš duhovni razvoj i moral danas u katastrofalnom stanju. Živimo od danas do sutra, kako žive beskućne porodice, a ne država koja pledira na ozbiljnost, porušili smo sve sisteme vrijednosti, gotovo niko se ničega ne stidi. Stid je nestao kao karakteristika i vrijednost čovjeka. A ima li ičega strašnijeg od ljudi koji zarad ličnog interesa mogu sve da urade i da ih nije sramota? Nećemo mi ostati gladni, baš bi me bilo briga da ponovo jedem mast i hljeba, ali želim da imam čemu da se nadam, da budem čovjek od duha“. Beznađe i nedostatak nade su uzroci posebnog oblika

migracija koji se odnosi na odlazak visokoobrazovnih stručnjaka, naučnika i intelektualaca, a naziva se „*odlivom mozgova*“ (engl. *braindrain*). Pod ovim pojmom se podrazumijeva pojava odlaska mladih i starijih stručnjaka, studenata, naučnika, istraživača, inženjera, kulturnih radnika i drugih visokokvalifikovanih. Ovaj termin se upotrebljava i za migracije studenata, stručnjaka i naučnika iz zemalja u razvoju u razvijene zemlje; termin se koristi i za pojavu da studenti iz siromašnih zemalja ostaju u razvijenim zemljama. Katastrofalni su rezultati istraživanja o mladima u Bosni i Hercegovini koji pokazuju da većina mladih, gotovo 62%, žele napustiti zemlju. Prema zvaničnim rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, u Bosni i Hercegovini je živjelo 3,5 miliona stanovnika. U 2018. godini BiH je imala ukupno 2,7 miliona stanovnika. Prema novijem izvještaju UN-a, za pedeset godina BiH će imati preko milion stanovnika manje, te se predviđa da će tada u njoj živjeti oko 2.231.000 ljudi. Prostor BiH je zahvaćen i snažnim procesom intenzivne depopulacije, koja je posljedica negativnog prirodnog priraštaja, a utiče i na proces negativnog migracionog salda, gdje iz dana u dan gubi stanovništvo. Od svih zemalja Zapadnog Balkana, za Bosnu i Hercegovinu se predviđa ubjedljivo najgori scenarij. Povećan odliv stanovništva iz Bosne i Hercegovine je stalni problem, koji se posebno intenzivirao posljednjih nekoliko godina. Ljudi odlaze bez namjere da se vrate govoreći: „Nije važno šta ćemo raditi i gdje idemo, bitno je samo da napustimo zemlju“. Osobe mlađe dobi masovno napuštaju prostore Bosne i Hercegovine. Oni odlaze zbog siromaštva, nezaposlenosti, ekonomske krize, političke nestabilnosti u zemlji, lične nesigurnosti, gubitka dostojanstva, nemogućnosti da sebi obezbijede odgovarajuće stambene i civilizacijske uslove života, nedostatka nade, itd. Međutim, mladi su nosioci ekonomije, novih ideja i znanja, oslonac pomaka i razvoja. S obzirom na njihov sve veći odlazak, posljedice će se odraziti na područjima ekonomije, obrazovnog sistema, zdravstva, sporta, kulture... S obzirom na činjenice, podatke, te analizu i opis stanja, može se sa sigurnošću govoriti o veoma teškom i katastrofalnom ekonomskom, političkom, socijalnom i moralnom stanju u kojem se Bosna i Hercegovina nalazi. To stanje je nastalo, prije svega, postojanjem rata koji je uništio privrednu infrastrukturu. Zatim je, pod pritiskom moćnih država

Zapada, Međunarodnog monetarnog fonda, a i Svjetske banke, kao i uz saglasnost domaćih kompradorskih i kleptokratskih političkih elita, došlo do agresivne i nezasite tajkunske pljačkaške privatizacije i nemoralnog otpuštanja radnika. Brojne administrativne i partijsko-političke prepreke su usporile neophodne reforme, a veoma konfliktna politička situacija je još više doprinijela pogoršanju ekonomske i proizvodne situacije u Bosni i Hercegovini. Mnoga preduzeća i firme su se našle u nezavidnoj poziciji, računi im se blokirali, i prestajali su sa radom. Sve je to za posljedicu imalo povećanje stope nezaposlenosti i siromaštva, pada životnog standarda, te razvijanja osjećanja besperspektivnosti života u Bosni i Hercegovini pa, prema tome, i migracija prema svijetu, tj. „odlasku u svijet“ i bježanju iz Bosne i Hercegovine... **Kako i zašto...?**